

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 38.

Tisdagen den 16 mars.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 9 och den 10 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet friherre *Beck-Friis* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 63, angående anslag till elektrisk anläggning vid Ultuna; och

nr 64, angående försäljning till staden Amål av tre kronolägenheter.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till statsutskottet propositionerna:

nr 57, angående beviljande av lån av statsmedel för understödjande av behövande konstidkare;

nr 59, angående anslag till iståndsättande av Sandvikens hamn på Öland; och

nr 60, angående tillsättning av tjänster vid länsstyrelsen i Stockholms län m. m.; samt

till bankoutskottet propositionerna:

nr 61, angående pension åt ritaren å ingenjördepartementet vid flottans stations i Stockholm varv N. A. A. Petterssons änka Ida Augusta Pettersson; och

nr 62, angående årliga understöd åt konstapeln vid flottans poliskår N. G. Bruhns änka Jones Anna Larsdotter Bruhn och makarnas minderåriga barn samt åt konstapeln vid samma polis-

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 38.

kår J. A. Svenssons änka Amalia Charlotta Svensson och makarnas minderåriga barn.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 15 och 16, bevillningsutskottets betänkanden nr 11 och 12, jordbruksutskottets utlåtanden nr 16—23, andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 5.

Interpellation.

Ordet lämnades nu på begäran till

Herr Persson i Norrköping, som anförde: Frågan om det genom den nuvarande dyrtiden uppstånda nödtillståndet bland stora lager av landets fattiga befolkning har upprepade gånger varit framförd under denna riksdag. Redan trontalet innehöll uttalande om behovet av kraftiga åtgärder för lindrande av krigets ekonomiska verkningar för de svaga i samhället. Och under remissdebatten framhölls från flera talare de bekymmersamma och tryckande förhållanden, som uppstått genom de våldsamma prisstegringarna på livsförnödenheterna, hurusom hela den mindre bemedlade befolkningen på grund härav har svårt att hålla sin tillvaro uppe på en existensnivå, som motsvarar ens de allra nödtorftigaste fordringar. Och det vädjades till regeringen att i kraft av den lagstiftning, som i vissa fall åt Kungl. Maj:t inrymmer befogenhet att reglera prisen å livsförnödenheter, vidtaga erforderliga åtgärder mot dyrtiden. Även sedermera har det viktiga spørsmålet varit framme i riksdagen. Uti lagutskottets utlåtande nr 3 till innevarande riksdag framhölls, särskilt uti vid nämnda utlåtande fogade reservationer, behoven utav kraftiga åtgärder från statsmakterna för att hindra oskäliga prisfördyringar, vilket även under debatten i riksdagen om nämnda utlåtande av flera talare underströks.

Över två månader ha gått, sedan riksdagen mottog det Kungl. uttalandet om behovet av kraftiga åtgärder för lindrandet av dyrtidens svårigheter för de svaga i samhället, utan att några åtgärder, allra minst några kraftiga sådana, blivit vidtagna mot prisstegringarna. Dessa ha i stället fått ostört pågå och tilltaga i storlek vecka efter vecka. De genom dessa prisstegringar allt värre och värre pressade fattiga samhällsmedborgarna kunna omöjligen häruti se något annat än en oförsvärlig likgiltighet från statsmakternas, främst från regeringens sida, för deras lidanden.

Jag anför här nedan, efter socialstyrelsens från 44 orter i riket inlutna statistik, den procentuella prisförhöjning, som följande varuslag undergått sedan krisens början:

Varuslag	Prisförhöjning i proc.	Interpellation. (Forts.)
Smör	13,3	
Margarin	20,3	
Ägg	65,0	
Ärtor	92,3	
Bruna bönor	41,3	
Mjöl: vete, svenskt, bästa sorten	25,8	
Mjöl: råg, » » »	47,0	
Mjöl: rågsikt, » » »	37,0	
Gryn: havre, ångpreparerade	52,8	
Gryn: ris-, bästa sort	15,4	
Rågbröd: hårt, grovt spisbröd	24,4	
Rågbröd: mjuk limpa	18,4	
Rågbröd: sur limpa	12,9	
Vetebröd: skorpor, runda ordinära	14,7	
Vetebröd: mjukt, billigaste sort bakat med vatten	15,9	
Vetebröd: » » » » » mjölk	10,02	
Nötkött: färskt, stek	0,0	
Nötkött: färskt, soppkött	1,0	
Kalvkött: stek, gödkalv	3,8	
Kalvkött: stek, spädkalv	7,2	
Fårkött: färskt	1,5	
Fårkött: salt	2,5	
Fläsk: färskt, sidfläsk	14,1	
Fläsk: salt, svenskt	13,3	
Sill: salt, fetsill	7,6	
Kaffe, obränt, prima Santos	2,5	
Socker	3,1	
Fotogen	10,0	
Ved: björk	4,6	
Ved barr	2,9	
Bräntorv	28,8	
Kol: antracit	13,0	
Kol: engelska hushålls-	27,1	
Koks: gasverks-	18,6	
Koks: engelsk kamin-	17,5	

Den förhöjning, som vissa viktigare varuslag undergått *blott under de senaste två månaderna*, framgår av nedanstående: Margarin har höjts med 5,8 %, svenskt vetemjöl med 6,4 %, rågmjöl med 14,3, rågsikt med 11,1, havregryn med 8,4, risgryn med 5,1, hårt spisbröd med 9,8, mjukt rågbröd med 2,6, grovt rågbröd med 9,6, torrt vetebröd med 5,4, mjukt vetebröd med 4,5, nötkött med 7,6, soppkött med 9,2, gödkalvstek med 4,6, spädkalvkött med 5,8, färskt fårkött med 12,5, salt fårkött med 7,5, färskt fläsk med 11,8, salt fläsk med 9,6, kol och koks med mellan 6 och 12 % o. s. v.

De siffror, som ovan anförts, äro medelprisförhöjningar å

Interpellation. 44 orter inom riket. Därbland finnes en del smärre platser, där prisstegringarna varit relativt ringa. Särskilt i Norrland är detta fallet, vilket socialstyrelsen förklarar med att prisförändringar alltid verka snabbast å de mera centralt belägna orterna. Utav detta förhållande följer, att exempelvis i Stockholm och andra platser, där de största arbetarmassorna äro samlade, äro prisstegringarna mycket större, än ovan angivits, vilket ju ytterligare förvärrar läget.

Herr jordbruksministern uppgav i sitt anförande i andra kammaren den 23 sistlidne januari, att medelpriset för hela riket under sistlidne december var för nötkött, bättre slag, s. k. stek, kr. 1: 11, för soppkött 91 öre, för sidfläsk 1: 33 kr. och för salt fläsk kr. 1: 40, allt per kg. Motsvarande priser för februari månad voro respektive kr. 1: 18, 0: 98, 1: 46 och 1: 53. I Stockholm voro motsvarande priser under januari kr. 1: 44, 1: 12, 1: 82 och 1: 74; i Göteborg kr. 1: 25, 1: 10, 1: 50 och 1: 40; i Malmö kr. 1: 40, 1: 20, 1: 50 och 1: 70; i Norrköping kr. 1: 23, 1: 09, 1: 51 och 1: 60 o. s. v. Dessa siffror, angivna efter socialstyrelsens statistik, visa för det första, att genomsnittspriserna på dessa varor avsevärt stegrats, sedan herr jordbruksministern lämnade sina uppgifter, och för det andra att priserna å de platser, där de stora arbetaremassorna, de talrika mindre bemedlade tjänstemännen och hantverkarna föra sin existens, äro väsentligt högre än genomsnittspriserna för riket.

Herr jordbruksministern meddelade även i sitt ovan nämnda anförande den 23 januari, att för bagerimjöl av vete »betalas och har längre tid i Sverige betalats 30 kr. 75 öre per 100 kg. samt för rågsikt 30 kr. 50 öre». Jag vill ej bestrida dessa siffror, utan blott komplettera dem med att medelpriset i minut i riket för vetemjöl nu är 39 öre pr kg. och för rågsikt 37 öre per kg. Detta medelpris på vetemjöl och rågmjöl har, enligt socialstyrelsens uppgifter, under de senaste två månaderna höjts med resp. 2 och 3 öre per kg., d. v. s. med respektive 6,4 och 11,1 % På enstaka platser har det, enligt vad jag har erhållit meddelande om, höjts med ända till respektive 4 och 5 öre pr kg. Och, därest ej regeringen vidtager synnerligen kraftiga åtgärder, synes man ha att befara ytterligare prisstegringar på mjölet efter 1 april, då den nu gällande överenskommelsen mellan regeringen och kvarnarna utlöper.

Vid behandlingen av frågan angående siktning av rågmjöl och viss sammansättning av rågröd uttalades i riksdagen farhågor för att priset på hushållspotatis oskäligt skulle stegras, därest ej maximipriser på potatis fastställdes. De uttalade farhågorna ha tyvärr besannats. Potatispriset i Stockholm har under de senaste fyra veckorna stegrats per fem-liter under varje vecka med 5 öre; nu är priset uppe vid 55 öre per fem-liter från 35 öre för en månad sedan. Och från åtskilliga andra städer förspörjes nästan motsvarande prisstegringar. Det förefaller mig oförsvarligt, att från regeringens sida inga åtgärder vidtagits i denna sak.

Det är ej blott i vad gäller livsmedlen, som prisstegringar äro *Interpellation.*
kännbara, utan detsamma är förhållandet på nästan alla övriga (Forts.)
förnödenhetsartiklar. Blott ett exempel härom må framdragas. Det existerar exportförbud för smorlädersskodon, men i stället lär nu ha börjat en omfattande export av s. k. boxkalvskodon, och delvis som en följd härav har priset på skodon på den inhemska marknaden under de senaste veckorna sprungit avsevärt i höjden. Särskilt priset på sulningen av skodon har ökats med en 25 %.

Vad det betyder, känna bäst de talrika familjerna, som befinna sig i små ekonomiska omständigheter.

Det har förklarats att alla dessa oerhörda prisförhöjningar äro beroende av det pågående kriget. Det är icke alldeles sant, ty en stor del av den nu rådande dyrtiden har sin grund i att enskilda affärsmän och jobbare för egen snöd vinning oskäligt pressa upp priserna och däruti, att icke från regeringens sida vidtages erforderliga och berättigade åtgärder mot prisstegringarna. Såsom ett exempel på riktigheten av detta mitt uttalande må blott omnämnas den fördyring, som landets rederier genom sina oerhört stegrade fraktsatser pålagt en del livsmedel. Under det att vetet från den utländska marknaden stigit med omkring 60 %, ha frakterna stigit med ej mindre än omkring 400 %. Dessa höga fraktsatser lära betyda en höjning för det utav staten importerade vetet med ej mindre än kr. 4:75 per 100 kg. Tullen är suspenderad, men rederierna taga nu för sin del ej blott den förut gällande tullen till hela sitt belopp, utan därtill ytterligare 1 krona 15 öre på vart 100 kg. vete, som importeras. En på området tydliggen fullt sakkunnig person har uppställt och offentliggjort en kalkyl över fraktinkomster för en båt på 6,000 ton, vilken går från Amerika till Sverige med vetelast. Kalkylen är följande:

<i>Nuvarande fraktinkomst</i>	376,300 kr.
Normal fraktinkomst.	89,200 kr.
Ökade utgifter:	
Krigsförsäkring	6,000 >
Avlöning etc.	6,600 >
Fraktassurans	6,300 >
Mathållning	800 >
Kol	5,600 >
Längre restid	30,000 >
	<u>144,500 ></u>

Ökad inkomst per resa 231,800 kr.

För varje resa kvarstår således en *extravinst* på omkring 232,000 kronor. Denna extravinst uppgår till drygt 2½ gånger bruttofrakten för en resa under normala förhållanden och betyder omkring 30 % i nettovinst å fartygets värde. Tre sådana resor — fullbordade under loppet av nio månader — och så gott som båtens hela värde är intjänat utöver vanlig vinst!

Jag har anfört ovanstående blott som exempel. Om uppgifterna ifråga äro riktiga — och grundad anledning föreligger

Interpellation. att antaga det — så måste med skäl landets medborgare känna sig ytterst upprörda både över förhållandena i och för sig som även över att sådant kan få passera, under det att hundratusentals medborgare omöjligen kunna få sina inkomster att räcka till utgifterna för det dagliga livets nödtröft. En på sådant sätt åstadkommen prisstegring står synnerligen nära det ocker, mot vilket vår strafflag riktar sig. Den regering, som bland sina medlemmar har, förutom en av landets största redare, även en av landets största och inflytelserikaste storkapitalister, må ej förvåna sig över att landets befolkning gripes av missmod och förbittring över allt vad den ser.

Uti andra länder vidtagas synnerligen omfattande och kraftiga åtgärder för att bereda befolkningen drägligare förhållanden beträffande livsmedel. Jag skall för korthetens skull som exempel blott anföra ett sammandrag av vad som gjorts i Tyskland.

Sålunda utfärdades den 4 augusti 1914 en lag angående maximipriser, enligt vilken under tiden för pågående krig maximipriser kunna fastställas för dagliga förbrukningsartiklar, särskilt födoämnen och fodervaror av alla slag ävensom för råa naturprodukter, bränsle och belysningsmedel. Mångenstädes fastställdes i enlighet med lagens föreskrifter under de första månaderna maximipriser för minuthandeln.

Efter en ändring av denna lag utfärdade förbundsrådet den 28 oktober 1914 kungörelse angående maximipriser för grosshandel med råg, vete, korn och kli, med olika priser för olika delar av riket. Samtidigt utfärdades ock tre andra kungörelser, innehållande föreskrifter om förmalning av brödsäd, om handeln med bröd och om förbud mot användning av brödsäd och mjöl till kreatursfoder.

Den 23 november fastställde förbundsrådet maximipriser å matpotatis, gällande för producenterna och för köp överstigande en ton. Från den 11 dec. ha maximipriser även införts å foderpotatis och diverse potatisprodukter.

Sedan maximipriserna å spannmål ägt bestånd en tid, företogs den 24 dec. en revision av förordningen, varigenom bestämmelser infördes i syfte att förhindra förordningens kringgående. Sålunda hävdades bestämmelsen, att priset skall stiga med hektolitervikten, fixa priser fastställdes för säckhyra och för mellanhänders omkostnader. I samma syfte höjdes maximipriset å korn, sedan det visat sig, att bestämmelsen om att maximipriset ej gällde för vara med större hektolitervikt än 68 kg. utnyttjades så, att det verkliga priset å korn låg betydligt över det fastställda, varigenom utfodringsförbudet å råg blev illusoriskt.

Detta utfodringsförbud skärptes den 26 januari 1915 till att gälla all förmalningsbar råg-, vete- och havrespannmål, ävensom råg-, vete- och havremjöl, med undantag för havre till hästars utfodring.

Redan förordningarna av 28 okt. 1914 innehöllo bestämmel-

ser om expropriationsrätt för myndigheterna å produkter, åsatta *Interpellation.*
maximipris. Efter några ändringar av dessa bestämmelser fann man sig böra skrida till monopolisering av spannmålsomsättningen genom förordningen av den 25 januari 1915. Enligt denna beslagläggas, med vissa undantag, såsom för utsäde och viss personlig förbrukning, alla förråd av vete och råg samt av vete-, råg-, havre- och kornmjöl. Reglerande och inskränkande bestämmelser gälla vidare för bageriers förbrukning och handlandes försäljning. Följer expropriation på beslaget, skall betalning fastställas med hänsyn till gällande maximipris eller, om sådana ej äro åsatta, med ledning av medelpriset 1—15 januari 1915. Skyldighet att tröska och förmala stadgas i vissa fall. Distributionen till landets olika delar av exproprierade kvantiteter sker genom en central institution, kommunala myndigheter svara för konsumtionens reglering inom sina distrikt.

Genom förordning av den 8 februari 1915 har konsumtionen direkt reglerats genom en allmän bestämmelse om en maximiförbrukning av 225 gr. mjöl pr dag och person, motsvarande 2 kg. bröd pr vecka.

Åtskilliga andra åtgärder förtjäna även nämnas. Åtgärder ha vidtagits för tillvaratagande av köksavfall som fodermedel, för vilket ändamål även befintligt sockeröverskott tages i bruk. Bryggeriernas maltförbrukning har inskränkts med 15—40 procent.

För att öka avkastningen av nästa skörd upplätas odlingsbara ställen i statsskogarna kostnadsfritt under tre år, därest brukningen börjar i år. Obebyggda tomter skola tagas i bruk för t. ex. potatisodling. Industriella anläggningar inriktas på produktion av konstgödselprodukter.

Därjämte förekommer ett omfattande upplysningsarbete för att ge konsumenterna anvisningar om bästa sättet att hushålla med livsmedlen.

Här i landet har ej saknats inflytelserika stämmor och välgående maningar till åtgärder av samma slag, som företagits i Tyskland. Utom vad som anförts i riksdagen och vilket jag förut omnämnt, har statens livsmedelskommission redan under januari månad i en skrivelse till regeringen pekat på fastställande av maximipris å spannmål och mjöl såsom en utväg. Sedan denna skrivelse tillställts regeringen, lyckades det, som bekant, regeringen att träffa uppgörelse med kvarnringen om visst pris på mjöl, att gälla till och med utgången av denna månad. Statens livsmedelskommission erhöll emellertid av regeringen i uppdrag att utarbeta ett förslag till lag angående maximipris å spannmål och mjöl samt vad därmed sammanhänger, dock icke att framlägga några prissatser. I skrivelse av 23 februari avlämnade kommissionen det begärda förslaget, och vid detsamma var fogad följande reservation av herr generaldirektören i socialstyrelsen Henning Elmquist.

»Under återopande av vad anförts i statens livsmedelskom-

Interpellation. missions underdåniga framställning den 26 januari 1915 i fråga om fastställande av officiella maximipriser å spannmål och mjöl, samt med erinran därom, att även efter nämnda tidpunkt prisen å inhemsk brödspannmål alltjämt stegrats, men varan det oaktat endast sparsamt förts i marknaden, har undertecknad velat få anmält, att enligt min åsikt livsmedelskommissionen samtidigt härmed bort göra underdånig framställning om omedelbart fastställande av officiella maximipriser å inhemsk brödspannmål och inom riket tillverkat mjöl av vete och råg (jämte utfärdande av förbud mot brödsädens användning till utfodring av kreatur, därest icke samtidigt fastställts maximipriser även å foderspannmålen). Endast under en förutsättning synes mig med fastställande av officiella maximipriser ännu kunna anstå, nämligen den, att spannmål och mjöl inom de närmaste månaderna kunna erhållas från utlandet i så stora partier och till sådana priser, att därmed den inhemska spannmålen framtvingas i marknaden till avsevärt lägre priser än de nu gällande.»

Den av generaldirektör Elmquist omnämnda förutsättningen för att med fastställande av maximipriser borde kunna anstå har som bekant ej inträffat. Men ändock har ej regeringen funnit sig böra vidtaga någon åtgärd.

Över hela landet råder stort och allmänt bekymmer över den rådande dyrtiden, över de oskäligen prisstegringar, som snart sagt alla nödvändighetsvaror undergått, och över de utsikter till ytterligare prisstegringar, som ständigt äro hotande. Stort och allmänt är även missnöjet som råder över att ej några effektiva och tillräckligt verksamma åtgärder vidtagas mot det onda. På grund av dessa verkligt allvarliga missförhållanden vill jag som min mening uttala nödvändigheten utav att regeringen kraftigt och skyndsamt ingriper — genom fastställande av skäligen *maximipriser*, genom *tvångsuttagning* av hos enskilda befintliga överskott av vissa viktigare varuslag, genom åtgärder för *nedbringandet av fraktsatserna* och genom vidtagande av övriga åtgärder, som befinnas nödiga — mot den rådande dyrtiden och de höga livsmedelsprisen. I känsla av den nuvarande situationens djupa allvar anhåller jag om kammarens medgivande att till hans excellens statsministern få framställa följande spörsmål:

1) Ämnar regeringen ingripa mot den rådande dyrtiden genom fastställande av skäligen maximipriser å de viktigaste livsfröndheterna?

2) Vilka åtgärder i övrigt anser regeringen böra vidtagas i anledning av nu rådande höga levnadsomkostnader?

Ifrågarvarande anhållan bordlades.

§ 6.

Herr talmannen gav härefter ordet till

Herr vice talmannen D. Persson, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren behagade besluta,

att på föredragningslistan för morgondagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden måtte främst uppföras statsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälligt lönetillägg åt viss personal av lägre grad vid statens järnvägar, och därpå statsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader för år 1916, samt därefter övriga ärenden i den ordning de äro uppförda å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 7.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av ångpanneanläggningen vid Svea trängkärs kasern-etablissemang i Örebro.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Magnusson* i Kalmar under 2 dagar fr. o. m. den 17 mars.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,4 e. m.

In fidem
Per Cronvall.